

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-688-1-31>

LOCKERBIE INCIDENT: INTERNATIONAL LEGAL CONSEQUENCES

ІНЦИДЕНТ ЛОКЕРБІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Grygorov O. M.

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of
International Law
Teaching and Scientific Institute of
International Relations
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Григоров О. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
міжнародного права
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В період 1960-х – 1980-х рр. під егідою ООН та ІКАО було розроблено міжнародно-правові (конвенційні) стандарти інституту безпеки цивільної авіації, спрямовані на боротьбу проти актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації. Йдеться, насамперед, про норми, закріплені в Токійській конвенції 1963 р. про злочини і деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряного судна, Гаазькій конвенції 1970 р. про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, Монреальську конвенцію 1971 р. про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації та Протокол 1988 р. до неї.

Звичайно, такий конвенційний механізм забезпечення безпеки цивільної авіації мав низку суттєвих недоліків, проте він став дієвим засобом міжнародно-правової боротьби проти АНВ. Важливим свідченням практичного застосування цього механізму є, на наш погляд, розгляд МС ООН справи «Питання тлумачення та застосування Монреальської конвенції 1971 р. у зв'язку з повітряним інцидентом у Локербі» (*Лівійська Арабська Джамахерія проти Сполученого Королівства та Лівійська Арабська Джамахерія проти Сполучених Штатів Америки*) [1, с. 19-21]. Справу було ініційовано Лівією в березні 1992 р. відповідно до п. 1 ст. 14 Монреальської конвенції, згідно з якою будь-який спір між двома або більше договірними державами, що стосується тлумачення або застосування Конвенції, який не може бути врегульований шляхом переговорів, на прохання однієї з них буде передано до арбітражу, і якщо протягом 6 місяців з дня прохання про арбітраж сторони не в змозі прийти до згоди в питаннях організації арбітражу, на прохання будь-якої з цих сторін спір може бути передано до МС ООН, відповідно до його Статуту.

Змістовно справа пов'язана з подіями 21 грудня 1988 р., коли внаслідок вибуху бомби в літаку у повітрі над містом Локербі (Шотландія) було зруйновано літак рейсу PA1103 американської авіакомпанії «PanAm», який виконував політ за маршрутом «Франкфурт-на-Майні – Лондон – Нью-Йорк». Унаслідок цього загинуло 270 осіб.

Після розслідування, спільно проведеного поліцією Шотландії та ФБР, у листопаді 1991 р. двом громадянам Лівії (співробітнику лівійських спецслужб А. Аль-Меграхі та Л. Х. Фімаху) було пред'явлено звинувачення, зокрема в тому, що вони організували розміщення бомби в літаку, що й призвело до катастрофи. Відповідно, Велика Британія та США висунули наступні вимоги до Лівії: передати для суду всіх осіб, звинувачених у злочині; взяти на себе відповідальність за їх дії; повідомити все, що Лівії відомо про цей злочин, включаючи імена усіх відповідальних осіб, і надати повний доступ до всіх свідків, документів та інших речових доказів, включаючи технічні механізми, які використовувались для вчинення злочину; виплатити відповідну компенсацію [2].

Ані США, ані Велика Британія не укладали з Лівією договорів про екстрадицію, і вони насамперед вимагали від Лівії негайно передати А. Аль-Меграхі та Л. Х. Фімаха для проведення судового процесу. Однак лівійська влада під проводом М. Каддафі, посилаючись на «атмосферу помсти», що виникла у США та Великій Британії стосовно цієї справи, а також право Лівії на власне переслідування обвинувачених згідно з Монреальською конвенцією 1971 р., відмовилася виконувати зазначені вимоги [3].

У відповідь на це США ініціювали розгляд даного питання в РБ ООН, яка 21.01.1992 р. ухвалила Резолюцію 731. В ній РБ ООН засудила відмову Лівії взяти на себе відповідальність за катастрофу над Локербі та закликала її забезпечити повну й ефективну відповідь на запити щодо розслідування, для того щоб сприяти подоланню проблеми міжнародного тероризму. Резолюція також містила залик до держав-членів ООН заохочувати уряд Лівії виконувати ці настанови [4].

Відтак, у Резолюції малось на увазі, що Лівія має видати обвинувачених у теракті громадян, після її відмови зробити це на основі положень Монреальської конвенції 1971 р. Згодом, 31.03.1992 р., після того як лівійська влада не виконала вимог Резолюції 731, РБ ООН ухвалила більш жорстку Резолюцію 748, застосувавши до Лівії низку серйозних економічних та інших санкцій [5].

У своїх позовах до МС ООН проти США та Великої Британії Лівія відзначала, що вважає дії цих держав і резолюції РБ ООН неправомірними, оскільки вони порушують принцип міжнародного права, згідно з яким жодна держава не може бути примушена до екстрадиції своїх громадян. Законодавство Лівії забороняє екстрадицію її громадян. У позовах стверджувалось, що Лівія повністю виконала вимоги Монреальської конвенції 1971 р., передавши справу до своїх

компетентних органів з метою притягнення підозрюваних осіб до відповідальності, а тому не зобов'язана їх видавати.

У своєму рішенні щодо попередніх заперечень 1998 р. МС ООН вказав, що зобов'язання Лівії за резолюціями РБ ООН мають пріоритетне значення перед її зобов'язаннями за Монреальською конвенцією [2] в силу ст. 25 (про підкорення і виконання рішень РБ ООН) і ст. 103 Статуту ООН (переважна сила зобов'язань держав за Статутом ООН перед їхніми зобов'язаннями за іншими міжнародними договорами).

У квітні 1999 р. Лівія видала А. Аль-Меграхі та Л. Х. Фімаха для проведення судового процесу колегією шотландських суддів у Нідерландах на колишній військовій базі США «Камп Зейст». А. Аль-Меграхі був визнаний винним і засуджений до довічного позбавлення волі, тоді як Л. Х. Фімах був визнаний невинним [2]. А. Аль-Меграхі утримували в шотландській в'язниці «Грінок», у 2009 р. звільнили в зв'язку з раком простати, а в 2012 р. він помер. У 2003 р. Лівія визнала відповідальність своїх громадян (але не держави) за вибух літака. Відповідно до угоди між представниками Лівії, Великої Британії та США, Лівія виплатила родинам кожного із загиблих по 10 млн дол. США в обмін на повне зняття економічних санкцій. Резолюція 7868 про зняття санкцій ухвалена РБ ООН 12.09.2003 року [6].

Таким чином, судова справа Локербі стала класичним прикладом практичного застосування розроблених у другій половині ХХ ст. конвенційних норм універсального характеру, спрямованих на захист цивільної авіації від актів незаконного втручання в її діяльність.

Література:

1. Report of the International Court of Justice (1 August 2000 – 21 July 2001). Doc. A/56/4. 71 p. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/annual-reports/2000-2001-en.pdf>
2. Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United States). URL: <https://icj-cij.org/case/89>
3. Scharf M. P. A Preview of the Lockerbie Case. *ASIL Insights*. 2000. Issue 5, Volume 5.
4. United Nations Security Council Resolution 731. United Nations. 1992. S/RES/731. 2 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/135677?v=pdf>
5. United Nations Security Council Resolution 748. United Nations. 1992. S/RES/748. 3 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/196976?v=pdf>
6. United Nations Security Council Resolution 1506. S/RES/1506 (2003) URL: <https://unscr.com/en/resolutions/1506/>